ČLOVEK PROTI ČLOVEKU

Vanessa Biermannová, Dominika Mészárosová, Sofia Lichvárová, Max Palko

KONZULTANTI:

Dejepis – Barbora Ulrichová

Slovenský jazyk – Ivona Havelková

Dejiny umenia – Pavol Cesnak

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som svoj projekt vlastnoručne napísal
a informácie v ňom použité, sú z overených a dôverných zdrojov.

....
....

Obsah

Úvod

Vybrali sme si tému „Človek proti človeku“, ktorá má dejepisné, literárne a umelecké zameranie a je menšou časťou triednej témy „Zničíme sa sami“. Celotriedne máme za úlohu skúmať rôzne formy „ničenia“, alebo teda akými všetkými spôsobmi si ľudia (často neodhadnúc maximálne hranice) škodia a ničia seba aj ostatných. Budeme sa snažiť o vykreslenie predstavy o židoch, popísať všetky ich tradície, vysvetliť základy judaizmu, nájsť historické súvislosti v podobe pamiatok, ale aj zdôvodniť, prečo sú židia takpovediac odvrhovaní zvyškom sveta, hlavne kresťanmi. Začneme základnými informáciami o vierovyznaní a samotnej etnickej skupine, budeme pokračovať postavením židov v Tóre (Biblii), potom spomenieme pamiatky a rímsko-židovské vzťahy a nakoniec popíšeme xenofóbiu a antisemitizmus.

Základné informácie o židoch

Židia ako národ

Populácia: 5,3 milióna

Jazyky: Hebrejčina, bežne sa používa arabčina, angličtina a ruština

Viery: Judaizmus

Miesto: Prevažne Izrael, ďalej USA, Kanada, Európa, Argentína a inde

Židia žijú na území dnešného Izraela už približne 5000 rokov a je domovom pre Židov z vyše 100 krajín. Napriek masovému vyháňaniu z Palestíny Babylončanmi roku 586 p.n.l a Rimanmi roku 70 n. l. sa tam časť národa udržala i za Rimanov, Byzantíncov, Osmanov aj za britskej správy až do vzniku štátu Izrael roku 1984.Po oživení hebrejčiny mohli Židia tvrdiť, že sú jediným národom blízkeho východu, ktorý rozpráva tým istým jazykom ako predkovia v 1. Storočí n. l..

Právo na návrat, uzákonené v Izraeli v roku 1950, umožňuje všetkým Židom natrvalo sa usadiť v Izraeli. Izraelskú spoločnosť ovplyvnilo prijímanie Židov, ktorí trpeli utláčaním a prenasledovaním inde vo svete. Židovské rabínske právo je dôležité z hľadiska manželstva a rozvodu, zatiaľ čo zásady *kašrutu* (židovskej stravy) a svätenie *sabatu* (*šábes*, od piatkového súmraku do sobotňajšieho večera) vo verejných aj podnikateľských inštitúciách zdôrazňujú židovský charakter štátu.

Judaizmus

Vznik: Okolo r. 2000 p. n. l.

Odhadovaný počet stúpencov: 15 miliónov

Rozšírenie: Celý svet, najmä Izrael, USA a Rusko

Judaizmus alebo židovstvo je najstaršie, počtom veriacich však najmenšie spomedzi troch veľkých svetových monoteistických náboženstiev, čiže náboženstiev uznávajúcich jedného boha, a zároveň prapôvodcom kresťanstva a islamu. Dnes sa k judaizmu hlási približne 15 miliónov veriacich. Pre židov je charakteristické, že sa považujú za členov jedného židovského národa, zatiaľ čo prívrženci ostatných náboženstiev sú spravidla príslušníkmi rozličných národov. Judaizmus sa preto nazýva aj židovské náboženstvo a je veľmi úzko spojený s dejinami, kultúrou a tradíciou Židov.

Židia odvodzujú svoj pôvod od Abraháma, vodcu jedného kmeňa z Mezopotámie (dnešný Irak), jeho syna Izáka a vnuka Jakuba, ,,otca" 12 starovekých izraelských kmeňov. Považujú sa za národ vyvolený Bohom (Jahve) a veria, že Boh s nimi uzatvoril zmluvu, prisľúbil im vlastnú, zasľúbenú zem (Izrael) za to, že sa budú riadiť jeho prikázaniami. Tieto prikázania zjavil Boh prorokovi Mojžišovi a sú obsiahnuté v *Tóre*, ktorú tvorí prvých päť kníh židovskej biblie nazývanej *Tenach*. Jadrom židovskej viery je 613 príkazov, ktoré sa týkajú mnohých vecí z každodenného života, od rôznych obradov cez mravnosť až po hygienu. Najdôležitejších je desať prikázaní (Desatoro), ktoré predstavujú základné pravidlá spoločnosti. Autorita v judaizme sa opiera výlučne o Tóru a jej výklad. Záväzné učenie judaizmu je obsiahnuté v písomnej a ústne podanej Tóry. Obidve podoby sú rovnocenné.

Centrom náboženského života je domov. Židovské rodiny starostlivo učia deti tradíciám, napr. jesť *kóšer* jedlá (pripravené podľa židovských zásad) a dodržiavať *sabat* (deň odpočinku). Židia sa cítia

navzájom spätí aj napriek tomu, že v rámci judaizmu existuje mnoho odlišných prúdom a hnutí, od *haredim* (ortodoxní židia) až po liberálny a sekulárny judaizmus. V priebehu histórie boli vyznávači judaizmu neraz prenasledovaní. Mnohí očakávajú príchod Mesiáša (pomazaného kráľa), ktorý ukončí vojnu a ustanoví kráľovstvo božie na zemi. Na rozdiel od kresťanov židia veria, že sa tak raz stane.

Napriek tomu, že príslušníci židovského národa tvoria pomerne malú skupinu, výrazne ovplyvnili svetovú kultúru. Medzi významných Židov patrí napríklad filozof Maimonides alebo fyzik Albert Einstein a mnoho právnikov, politikov a umelcov. Z výsledkov inteligenčných testov vyplýva, že Židia, obzvlášť aškenázski, sa v priemere vyznačujú vyšším IQ nez ktorákoľvek etnická skupina na svete.

Rituály

Brit milah

V Judaizme dieťa mužského pohlavia na ôsmy deň po narodení obrežú a dajú mu hebrejské meno. Tento zvyk je zaužívaný už 3 700 rokov a pochádza z božieho príkazu Abraháma. Ôsmy deň bol vybraný preto, lebo dieťa by dovtedy malo nazbierať telesnú aj duševnú silu potrebnú na vykonanie obradu. Brit milah sa vždy koná cez deň a obrad vykonáva mohel, špecialista na obriezku, v synagóge alebo doma v rodine dieťaťa. Dieťa položia na vankúš, kde ho pridržiava kmotor (krstný otec) zvolený rodičmi. Vedľa kmotra je prázdna stolička pre proroka Eliáša, ktorý vraj navštevuje všetky židovské obriezky.

Po obrade privítajú rodičia a mohel chlapca vo viere a požehnajú ho modlidbou na zdravie, manželstvo a dobré činy. Podajú mu kvapku vína a mohel oznámi jeho formálne meno. Pokračuje sa slávnostnou hostinou.

Bar micva

Bar micva označuje začiatok dospelosti židovských chlapcov a v preklade znamená ,,syn prikázania“ Toto slovné spojenie pomenúva aj obrad, ktorý sa v tomto období vykonáva. Podľa židovského práva sa deti nemusia riadiť rôznymi morálnymi prikázaniami, ktoré dal židovskému národu Boh, avšak vo veku trinásť rokov musia chlapci prebrať zodpovednosť za svoje morálne správanie. Rodičia strácajú časť zodpovednosti za synove činy, čo sa odráža v v požehnaní vyslovenom na obrade Bar micva (,, Buď požehnaný Bože, ktorý si ma zbavil plnej zodpovednosti za tohto človeka“).

Židia oslavujú vstup chlapca do dospelosti obradom v synagóge v prvú sobotu po chlapcových trinástich narodeninách. Počas obradu chlapec prečíta pasáž z Tóry a odrieka modlidby. V niektorých prípadoch ho požiadajú o prejav, ktorý sa má začínať slovami ,,dnes som muž“.

Bat micva

Je to oslavný rituál dospelosti pre dievčatá, ktoré je ekvivalentom chlapčenského Bar micva. Vznikol v 20. rokoch 20. storočia, v období reformovania judaizmu. Keď dievča dovŕši vek dvanásť rokov, stáva sa ,,dcérou prikázania“. Pri tejto príležitosti usporiadajú rodičia doma veľkú oslavu s prinášaním darčekov. V závislosti od názorov kongregácie môže byť dievča pozvané do synagógy ,kde prečíta pasáž z Tóry. Hlavným bodom oslavy je večerný obrad zapaľovania sviečok. Dievča zvyčajne zapáli sviečky, každú ako poctu jednému členovi rodiny – začína u starých rodičov a končí u seba. Každé venovanie sprevádza báseň alebo pieseň.

Židovský sobáš

Židovský svadobný obrad sa koná pod baldachýnom nazývaným chuppah, ktorý predstavuje novomanželský domov. Nevesta zahalená závojom pristúpi k pod baldachýnom k ženíchovi a sedemkrát ho obíde. Po svadobných prikázaniach sa spíše svadobná zmluva a nevesta prijme od ženícha prsteň. Obaja vyslovia sedem požehnaní na chválu Bohu a ich manželstva. Následne si obaja odpijú víno z pohára, ktorý potom

žením rozdupe na znak zničenia jeruzalemského chrámu a krehkozť manželstva. Napokon sa mladomanželia po celodennom pôste spoločne najedia.

Židovský pohreb

Židia pochovávajú svojich blízkych zosnulých do 24 hodín po úmrtí. Potom sa začne sedemdňové obdobie smútku, známe ako šiva. Každý deň sa konajú modlitby v dome detí alebo rodičov. Blízka rodina sedí na špeciálnych nízkych stoličkách a na znak smútku si trhajú šatstvo. Na modlitbách sa zúčastňuje aj širšia rodina a priatelia.

Počas siedmych dní je dom trúchliacich zvyčajne plný hostí, čo uľahčuje prekonanie šoku a bolesti zo straty. Po období šiva je smútenie súkromnou záležitosťou. Ortodoxní židia rok po smrti rodinného príslušníka nenavštevujú oslavy a nepočúvajú hudbu. Potom každoročne na výročie jeho smrti zapália spomienkovú sviečku.

Šabes (sabat)

Sabat je siedmy sviatočný deň v týždni – sobota. Je dňom odpočinku a modlitby. Začína sa v piatok tesne pred západom slnka a končí v sobotu po západe slnka. Najzreteľnejšou podstatou sabatu je celodenný zákaz práce. Jadrom zákazu sú činnosti, ktoré bolo treba vykonať v súvislosti s vybudovaním svätyne. Tie sú usporiadané do systému 39 zakázaných prác a ich odvodenín.

Zakázané sú aj také činnosti, ktoré sa zaraďujú k všednému, nesviatočnému životu. Zakázané je takisto pripravovať sa počas sabatu akokoľvek na nasledujúci deň, dokonca aj keby tento nasledujúci deň bol sviatok.

Práce zakázané v deň sabatu zahŕňajú aj mnohé každodenné činnosti (varenie, používanie ohňa a elektriny, kúpanie, cestovanie atd.); zbožní Židia sa preto musia na Sabat pripraviť, aby sa bez týchto činností obišli. Aj to dodáva Sabatu zvláštnu atmosféru odlišnú od zbytku týždňa.

Podobný systém zákazov a obmedzení platí aj pre iné sviatky; okrem Jom Kipuru a sviatkov pripadajúcich na sabat sú tam však výnimky pre

vybrané druhy práce: je možné napr. variť alebo prenášať predmety na verejnom priestranstve.

Zapaľovanie svetiel na sabat vychádza zo starovekého zvyku, kde bol v dome zapálený pred začiatkom sabatu zdroj ohňa, ktorý bolo možné naďalej používať na sabat. V dnešnej dobe sa rituál robí symbolicky zapálením minimálne dvoch sviečok alebo svetiel. Sviece zapaľuje väčšinou žena alebo pani domu a vraví pri tom požehnanie. Pokiaľ v domácnosti žije muž sám alebo viac mužov, zapaľuje sviece muž.

Tóra

Písaná Tóra (hebr. *tora še-bi-chtav*) - sa skladá z piatich kníh Mojžišových. Podľa židovského presvedčenia získal celú písanú Tóru Mojžiš na hore Sinaj priamo od Hospodina (Boha). Všetky knihy sú súčasťou hebrejskej Biblie a obsahujú predovšetkým dejiny židovského národa a 613 náboženských príkazov a zákazov, tzv. micvot. Ďalej tvorí písanú Tóru celá hebrejská Biblia (hebr. *Tanach*), pozostávajúca z 24 kníh rozdelených do troch častí: Tóra (Náuka - Pentateuch), *Neví'im* (Proroci) a *Ketuvím* (Spisy). Hebrejským synonymom pre Tanach je i *Mikra* , t.j. Čítanie.

Ústna Tóra (hebr. *tora še-be-al pe*) - je ústne podaný výklad písanej Tóry. Tak ako písaná, aj ústna Tóra pochádza od Boha zo Sinaja a ďalej sa šírila rozprávaním. Po zničení druhého jeruzalemského Chrámu bola aj ústna Tóra zapísaná do zbierky nazývanej *Mišna*. Postupným rozvíjaním učiva obsiahnutého v Mišne vznikol Talmud a následne rozsiahla rabínska literatúra, ako napríklad kompendium náboženských príkazov *Šulchan Aruch*.

Micvot - Božie prikázania

Židovská Tóra obsahuje náboženské príkazy - tzv. *micvot* (hebr. *micva*). Tieto prikázania dal Židom Boh, a preto sú povinní dodržiavať ich. Veriaci Žid nevníma prikázania ako príťaž, ale ako prostriedok k dosiahnutiu intímneho vzťahu s Bohom, k naplneniu života a šťastia.

Podľa Talmudu je počet zákazov odvodený od počtu dní solárneho roku a počet pozitívnych príkazov zase od počtu kostí v ľudskom tele. Rabíni stanovili ich počet na 613 -*248* pozitívnych prikázaní

a *365* zákazov. Týmto prikázaniam sa niekedy hovorí aj *Tarjag micvot* podľa hebrejského akronymu, ktorý označuje číselnú hodnotu 613.

Skupiny kníh

(Toto trojčlenné delenie sa spomína už v Starom zákone)

- Tóra (=Pentateuch- Päť kníh Mojžišových)
- Neví'im (= Proroci):
  - Prední proroci: Jozue, Kniha Sudcov, Knihy Samuelove, Knihy Kráľovské
  - Zadní proroci: : Izajáš, Jeremiáš, Ezechiel + 12 malých prorokov: od Ozeáša po Malachiáša
- Ketuvím (=spisy)
  - Veľké (Tri básnické knihy): Žalmy, Jób, Príslovia
  - Malé (Sviatočné, Päť zvitkov): Rút, Pieseň piesní, Kohelet (Kazateľ), Náreky, Ester
- Ostatné historické knihy: Daniel, Ezdráš, Nehemiáš, Knihy kroník

Ručne písané texty

Najstaršie kompletné rukopisné texty obsahuje Codex z Aleppa (10. stor., od roku 1947 sa stratila štvrtina textu) a Codex Leningradnesis (1008, je základom Biblie Hebraici od R. Kittela). Najstaršie zachované časti boli dlhý čas z 9. stor. , len úlomky sú staršie.

Až nálezy v Kumránskych jaskyniach a v 19. stor. v Káhirskej synagóge posunuli túto hranicu do 2. stor. pred Kr. Našli sa úlomky (alebo dokonca celý text) ku všetkým knihám Starého zákona.

Najstarší rukopis Septuaginty pochádza z 2. stor. pred Kr. (úlomky Deuteronómia). Z neskoršej doby existujú ešte nejaké úlomky spred narodenia Krista, ale takmer všetky rukopisy gréckeho Starého zákona

sú až z kresťanských čias (napr. Codex Vaticanus - 4. stor., Codex Sinajticus - 4. stor., Codex Alexandrinus - 5. stor.)

Pre výskum je dôležitý aj pentateuch Samaritánov, ktorí sa v 2. polovici 5. stor. pred Kr. oddelili od židov, a aramejské preklady.

Dejiny Židov

Územné celky

Palestína a Izrael - pôvodnými obyvateľmi územia dnešného Izraelu boli Kanaánci, neskôr v dobe útokov ich vystriedali Filištínci a dali oblasti nové meno Palestínia a zároveň prichádzali Židia (hebrejské a izraelské kmene).

Júda - pomenovanie žid pochádza z mena Júda pretože jeho potomkovia tvorili najväčší izraelský kmeň. Obývali Jeruzalem a územia Palestínie, neskôr sa mu začalo hovoriť Judea.

Jeruzalemské kráľovstvo (kráľovstvo nebeské) - Podľa nájdených archeologických vykopávok, bola prítomnosť ľudí na území Jeruzalemu už v dobe praveku. Môžeme hovoriť o 3.tisícročí pred Kristom keď prvými známymi obyvateľmi boli Kanaánci a Amorejci. Bola to významná pevnosť na juhu Kanaánskej krajiny. Jeho prvá písomná zmienka bola nájdená v zaklínacích egyptských knihách. V listoch egyptskému faraónovi , ktoré pochádzajú zo 14. storočia pred Kristom sa mesto ešte volalo Urusalim, teda Salimovo mesto (bolo kanaánskym bohom súmraku).

Palestína - je historické územie medzi Stredozemným, Mŕtvym a Červeným morom posvätné pre židov, kresťanov a moslimov. Už od roku 2000 pred Kristom tu žili Kanaánci, podľa nich sa to územie volalo Kanaán. Filištínci sem dorazili v 12.storočí pred Kristom a bývali vedľa Kanaáncov a hebrejských kmeňov čiže Izraelitov. Izraeliti verili že Boh im dal územie Palestíny a tak sa po 400 ročnom zajatí vrátili z Egypta pod Mojžíšovým vedením na územie Kanaánu. Počas vojen si podmanili

skoro celé územie. Samostatné kráľovstvo vytvorili až za vlády Saula, neskôr pod vládou kráľa Dávida došlo k rozšíreniu kráľovstva.

Počas Šalamúna sa rozdelilo na 2 časti Izrael a Judsko. Izrael prehral vojnu s Asýrčanmi a Judsko s novobabylonskou ríšou, vládcom Nebukadnesarom, ktorý zničil Jeruzalem a obyvateľov odviedol do svojho zajatia. Neskôr dobil Babylon perzský kráľ a židov zo zajatia oslobodil. Keď Alexander Veľký dobil Perziu sa územie dostalo pod Macedónsku ríšu. Tu končia zmienky o Filištíncoch. Židia získali slobodu znovu v roku 168 pred Kristom keď židovská dynastia povstala proti Seleukovcom. Časti Palestíny vládli králi z dynastie Herodesovcov až po židovské povstanie.

Po povstaní rímsky cisár Hadrián premenoval územie na Palestína. Hlavné mesto Jeruzalem premenoval na Aelia Capitolina a postavil chrám pre Jupitera. Týmto chcel vymazať hocijakú zmienku na národ. Po porážke boli Židia z Jeruzalema vysťahovaní. V roku 641 ju dobyli Arabi.

Judsko - je územie južnej Palestíny na západ od Mŕtveho mora. Názov má po izraelskom kmeni Juda ,ktorý sa na tomto území usadil približne v 13.storočí pred Kristom. Koncom 11.storočia pred Kr. vzniklo Judsko-izraelské kráľovstvo. Významný bol kráľ Dávid, neskôr keď kráľom bol Šalamún v rokoch 925/ 926 pred Kristom, sa toto kráľovstvo rozdelilo. Judsko pokračovalo ako južné kráľovstvo.

Zatiaľ čo severnú časť ,teda Izrael dobyla Asýria, južné kráľovstvo si viedlo dobre pod vedením dávidovskej dynastie a pričlenilo si aj niektoré územia na severe (kmeň Benjamína) .V roku 587 pred Kristom bolo Judsko dobyté novobabylonskou ríšou. Júdovia a Benjamini utvorili židovskú obec pomenovanú podľa štátu Júda/ Judsko

(slovensky - Židia teda judaizmus). V 6.storočí sa stalo rímskym územím ktoré sa nazývalo *Judea.*

Izrael - jediný židovský štát. Po zániku zjednoteného Izraelského kráľovstva vznikol na území Kanaánu štát Izrael. Neskôr došlo k rozdeleniu na Izrael a Judsko.

Starý zákon - (Stará zmluva) je prvá časť Biblie s knihami, ktoré vznikli priebežne od 1.tisícročia pred Kristom. Židovské náboženstvo pokladá za sväté, ktoré vytvoril Boh a ktoré prevzalo aj kresťanstvo. Najprv sa príbehy interpretovali len ústne, hlavne o Abrahámovi, Izákovi, Jakubovi a odchode Izraelitov z Egypta pod vedením Mojžiša.

Biblické postavy

Kain a Ábel - (synovia Adama a Evy) Každý z nich mal inú povahu. Ábel bol oddaný Bohu, v Jeho rozhodovaniach o spravodlivosti a milosti videl význam. Presným opakom bol Kain, ktorý spochybňoval Jeho rozhodnutia , najmä voči ľudu a všetkému na Zemi, kvôli Adamovmu hriechu. Boh im takisto ako Adamovi, pripravil rôzne skúšky, či veria v Boha a či mu dôverujú. Obidvaja bratia mali obetovať niečo za ich hriechy. Postavili oltáre a priniesli obete. Ábel obetoval niečo zo stáda, ako mu nariadil Boh. Z neba prišlo znamenie o prijatí obete, pri Kainovom sa však žiadne znamenie neukázalo pretože doniesol len plody zeme. Ábel videl význam v preliatí krvi pri obetovaní. Tí ktorí si to neuvedomovali a mysleli si že k Božej milosti sa môžu dostať vďaka skutkom, sa mýlili, tak ako Kain. A ako sa môžu vyslobodiť z otroctva hriechov? Jedine ak príjmu očisťujúcu krv. Veľa náboženstiev spočíva v tom, že človek sa dokáže pri úsilí o záchranu spoľahnúť na seba. Preto si veľa ľudí myslí že ľudstvo nepotrebuje záchranu, pretože sa dokáže samo rozvíjať. To isté si myslel aj Kain, že k obetovaniu netreba preliatie krvi. Kain sa hneval na Boha a obviňoval ho z nespravodlivosti, začal žiarliť na Ábela a nechcel si uznať chybu. Ábel obhajoval Boha a jeho rozhodnutia, chcel aby si jeho brat priznal chybu. Takisto ho upozornil na milosť Boha keď ich rodičov nechal nažive aj cez ich hriechy. To však

Kaina ešte viac hnevalo. Nakoniec zo žiarlivosti brata zavraždil. Boh Kainovi na čele urobil znamenie, aby ľudia vedeli aký hrozný čin vykonal. (Známe je biblické príslovie „ísť Kainovou cestou“ znamená vybrať si cestu proti Bohu.)

Abrahám - otec množstva, praotec Izraelu, otec hebrejského národa, zobrazovaný ako vzor človeka. Všetky tri hlavné náboženstvá judaizmus, kresťanstvo a islam, sa hlásia k Abrahámovi a považujú sa za jeho potomkov. Pochádza z Mezopotámie z mesta Ur. Podľa Biblie sa najprv volal Abram ,až neskôr, keď nemohol so ženou Sarai splodiť deti, Boh im zmenil mená na Abraháma a Sáru. Sára porodila syna Izáka, z ktorého vyšiel izraelský národ. Známy príbeh je o obetovaní ich syna. Vtedy 100 ročnému Abrahámovi Boh povedal, aby obetoval Izáka. Abrahám z dôvery k Bohovi išiel čin vykonať. Keď už čin išiel vykonať, Boh mu poslal anjela aby ho zadržal a k obetovaniu barana, namiesto syna. V skúške, či dôveruje Bohovi uspel. Boh mu dal cennú skúsenosť, že spoliehanie na Boha sa vypláca, aj keď nevidí zmysel svojej úlohy. Po smrti jeho ženy Sáry (127 rokov) si zobral inú ženu ,s ktorou mal ďalších synov. Zomrel v 175 roku svojho života a bol pochovaný vedľa jeho prvej ženy Sáry.

Izák - je druhým biblickým patriarchom, synom Abraháma a Sáry. Mal veľa súrodencov ale dedičom sa stal on, pretože Abrahám ho mal so svojou ženou Sárou a Boh mu tak nariadil. Mal ženu Rebeku a keď mal 60 rokov splodil s ňou dvojičky-synov. Lovca Ezaua (bol o chvíľu starší a

zarastenejší) a Jakuba. Otcovo požehnanie mal pôvodne dostať Ezau ale matka Rebeka chcela ,aby ho mal Jakub. Izák bol slepý ,takže ho ľahko oklamali a otcovo požehnanie dostal nakoniec Jakub. Ezau sa naštval a chcel ho zabiť, a preto Jákob utiekol za strýkom Labanom, kde sa zamiloval do jeho dcéry Ráchel. Na svadbe mu však podstrčil Ráchelinu sestru Lee a potom strýkovi slúžil 14 rokov. Nakoniec ho Boh zavolal spať do Svätej zeme.

Mojžiš - žil približne v 13.storočí p.n.l. Jedna z najvýznamnejších postáv dejín izraelského národa a Starého Zákona. Je mu pripísane autorstvo Tóry - päť kníh Starého Zákona. Podľa Biblie sa narodil Židom v Egypte. Kvôli nariadeniu faraóna zabiť všetkých malých chlapcov v Izraeli bol v ohrození života. Jeho rodičia ho chceli uchrániť a tak ho pustili po vode Níl. Novorodeniatko našla faraónova dcéra a prijala ho ako svojho. Okrem toho, že Mojžiš dostal Egypt z otroctva je významný aj preto, lebo Boh s ním uzavrel zmluvu vďaka ktorej sa Izrael stal Božím ľudstvom. Zákony ktoré dostal Izrael od Boha sa všetky nachádzajú v Tóre. Mojžiš je pre židovstvo neprekonateľný prorok a zákonodarca, vzor každého proroka.

Dávid - žil 1031 až 931 p.n.l. Druhý kráľ po Saulovi. Bojoval proti Goliášovi silnému hrdinovi od Filištíncov, ktorému odsekol hlavu a tým zaistil víťazstvo nad Filištíncami. Kráľ Saul z vďačnosti Dávidovi dal miesto veliteľa v jeho armáde a jeho mladšiu dcéru. Dávid bojoval a vyhral mnohé vojny, jeho popularita rástla načo začal Saul

žiarliť a pokúsil sa ho zabiť. Dávid preto utiekol do divočiny. Saul a jeho traja synovia padli vo vojne s Filištíncami. Dávida uplatnili ako kráľa. Panoval 40 rokov, z toho 7 rokov v Hebrone (vtedajšie hlavné mesto Izraela) a 33 rokov v Jeruzaleme. Mal 60 manželiek a 80 konkubín. Po jeho smrti sa stáva kráľom Judska a Izraela syn Šalamún.

Šalamún - Za vlády Šalamúna dosiahlo jeho kráľovstvo veľký pokrok v hospodárstve a v území. Po smrti v dôsledkoch nezhôd medzi jeho synmi sa rozdelilo na severné Izraelské kráľovstvo a južné Judejské kráľovstvo. Nechal postaviť chrám (cédrové a cyprusové drevo), ktorý bol neskôr zničený Babylončanmi v roku 586 pred Kristom. Dovtedy bol strediskom židovského náboženstva. Je považovaný za autora 3 biblických kníh: *Knihy Príslovi, Kohelet a Piesne piesní*. Mierové vzťahy s inými štátmi udržoval vďaka svojim rozsiahlym manželstvám. Mal 300 manželiek a 700 konkubín (jeho ženou bola napríklad faraónova dcéra Naama). Podľa Biblie ho jeho pohanské ženy zviedly k modloslužbe. Na ich žiadosť staval pre cudzích bohov chrámy a háje kde ich spolu uctievali. Zomrel vo veku 60 rokov a bol pochovaný na vrchu Sion. Po ňom v Judsku kraľoval jeho syn Rechabeám.

Jób - je postava Starého Zákona. Podľa biblie bol spravodlivý a bohabojný. Známy je jeho príbeh o utrpení. Jedného dňa prišiel o rodinu, majetok aj pôdu. Bola to ďalšia skúška Boha. Priatelia mu hovorili že Boh ho musel za niečo potrestať, on bol však presvedčený, že nič zlé neurobil. Keď uznal Božiu spravodlivosť, všetko mu bolo vrátené.

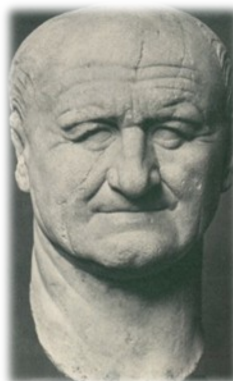
Babylonská veža - pravdepodobne ňou myslia zikkurat v meste Babylon. Ľudia sa vraj rozhodli postaviť vežu až do neba, aby dokázali Bohovi že sú podobne mocní ako on. Jemu sa to nepáčilo a tak na nich poslal kliatbu, že ich zmätie a zmení im reči, aby si nerozumeli, tým pádom nemohli stavbu dokončiť. Odvtedy vraj ľudia hovoria inými jazykmi. Ak je však veža o ktorej sa hovorí v príbehu, Etemenanki je

príbeh nepravdivý, pretože iné reči ako egyptčina, sumerčina či akkadčina sú o mnoho staršie ako zikkurat v Babylone.

Čo nám po židoch zostalo?

Flaviovci, Koloseum a Titov víťazný oblúk

Vespazián

Vespazián, prvý z dynastie Flaviovcov, bol najskôr len vojenským veliteľom v Trácii, neskôr sa stal prétorom na Kréte a nakoniec opäť veliteľom légie v Británii, kde podrobil Rímu dva kmene. Za vlády cisára Nera upadol do nemilosti, pretože zaspal na jednom z jeho speváckych vystúpení, ale ako náhle vypuklo židovské povstanie v Judei, znovu si naňho spomenuli. Vojnu začal veľmi úspešne, ale kvôli tvrdému odporu Židov ju nemohol dokončiť. V roku 69 ho vyhlásili za cisára, a tak jeho miesto pri vedení operácií zaujal jeho syn Titus. Dva roky na to spoločne oslávili víťazstvo - povstanie potlačili a dobyli Jeruzalem, ktorý bol zničený spolu s druhým jeruzalemským chrámom. Na ich počesť bol postavený víťazný oblúk, ktorý je dielom architekta Rabiriusa a dodnes pripomína ich triumf. Vespazián vládol 10 rokov (69 – 79) a bol veľmi sporivým cisárom. Neplytval peniazmi v štátnej pokladnici na hry a súboje, ale napriek tomu založil nové fórum a dal vybudovať amfiteáter - Koloseum, ktoré svojimi rozmermi prevýšilo všetky predošlé (aj neskoršie) stavby v Ríme. Od jeho dokončenia a aj v dnešnej dobe sa považuje za architektonické veľdielo a dominantu Ríma. Stojí na konci Forum Romanum, hoci v súčasnosti je veľká jeho časť zničená. Podľa Vespaziána, Tita (ktorý v stavbe pokračoval) a Domitiána (urobil ďalšie vylepšenia) sa pôvodne nazývalo Flaviovský amfiteáter, až neskôr ho premenovali na Kolosem, čo znamená *obrovský*. S týmto monumentálnym dielom sú taktiež spojení Židia – pomáhali pri stavbe (zväčša to boli tí, ktorí boli zajatí a prevezení z Judei). Najskôr slúžilo Koloseum na gladiátorské hry a zápasy, tie sa však zrušili a následne

boli zakázané aj zápasy s divými zvieratami. Od 15.storočia sa kamene z budovy používali na výstavbu iných častí Ríma, napr. Baziliky Sv. Petra a Palazzo Venezia. Ešte neskôr bolo koloseum zasvätené kresťanským mučeníkom, ktorí na tomto mieste údajne zahynuli. Ku stavbe sa viaže proroctvo, ktorého autorom je Beda Venerabilis: '*Kým stojí Koloseum, bude stáť Rím. Keď padne Koloseum, padne Rím. A keď padne Rím, padne aj svet.*' Podľa niektorých správ sa posledné hry v koloseu konali v r. 523, teda 100 rokov po ich úradnom zákaze.

Titus

Po Vespaziánovi nasledovala už spomenutá vláda Tita. Vládol však iba 2 roky, pretože ako 42 ročný zomrel na zimnicu. Jeho vládu však

môžeme označiť za pokojnú, pretože počas nej nedošlo k žiadnemu sporu so senátom, k nijakému politickému procesu ani k poprave. Raz však objavil sprisahanie proti svojej osobe a hneď si dal povstalcov predviesť. Prediskutoval s nimi ich návrhy a sťažnosti a sľúbil im, že sa pokúsi dať všetko do poriadku. Keď vypuklo povstanie v Judei, prebral po otcovi povinnosti veliteľa a dobýjal sa do Jeruzalema dva roky, kým židovská obrana nepovolila a úplne mesto nespustošil. Keď sa vrátil späť do Ríma, na počesť víťazstva jeho vojska dal rímsky senát a Vespazián usporiadať obrovský sprievod, a pri tejto príležitosti bol postavený oblúk z dreva a malty, s reliéfom zobrazujúcim židovský sprievod, ktorý bol korisťou pre rímskych vojakov. Podľa Tita bol oblúk tiež pomenovaný, na mape mesta ho môžeme nájsť ako Titov víťazný oblúk, alebo teda Arco di Tito.

Dni jeho vlády však napriek tomuto úspechu a aj postaveniu ústretového a spravodlivého cisára nemožno označiť za šťastné. 24. Augusta roku 79 došlo k najznámejšiemu výbuchu sopky Vezuv v dejinách. Boli zničené celé Pompeje, Herkulaneum a malé mestečko Stabia, všetky tri zasypal buď sopečný popol alebo zaliala láva. Krátko na to vypukol v Ríme požiar, ktorý trval tri dni a tri noci. Aby toho

nebolo málo, do tretice zachvátila Rím obrovská epidémia moru. Titus osobne pomáhal pri všetkých troch katastrofách, poskytol postihnutým peniaze zo štátnych prostriedkov, dokonca predal aj nábytok zo svojho letného sídla len aby získal peniaze pre tých, ktorí stratili domov alebo ochoreli.

Domitián

Po ňom nastúpil na trón Vespaziánov druhý syn Domitián, ktorý bol úplným protikladom svojho staršieho brata Tita. Vládol 15 rokov, nebol ochotný spolupracovať so senátom, bojov sa zúčastňoval len ako pozorovateľ, robil kruté popravy bez rozsudkov a nakoniec za svoju krutovládu zaplatil tým, že ho jeho vlastná manželka a najbližší priatelia zavraždili. Senát už bol na to pripravený, strhli všetky Domitiánove podobizne a pripravený bol už aj jeho nástupca.

Josephus Flavius

Pôvodným menom Jozef ben Mattijahú. Bol židovským kňazom, historikom a učencom. Vďaka jeho zápisom si môžeme utvoriť veľmi jasnú predstavu o prvej židovskej vojne. Jeho predkami sú Hasmonejci. Takisto bol aj vynikajúcim študentom náboženských otázok, podľa niektorých listín už ako 14 ročný vedel odpovedať na otázky jeruzalemského veľkňaza. O dva roky sa spojil s asketickým pustovníkom Banom a keď sa v roku 57 vrátil do Jeruzalema, pridal sa na stranu farizejov (skupina ľudí, ktorí sa pre svoje teologické názory oddeľuje od spoločnosti, aby sa tak „vyhla nečistote“). V tom čase sa v Judsku stupňovalo napätie nielen medzi Židmi a Rimanmi, ale aj medzi Židmi samotnými. Vznikali menšie nepokoje, ktoré ničili ich súdržnosť. V roku 64 poslal do Ríma istý rímsky prokurátor z Judska kňazov v okovách a Josephus a delegáciou sa vybral k Nerovmu cisárskemu dvoru žiadať o ich prepustenie. Prípadu sa ujala cisárova manželka Poppea a misia bola vďaka tomu úspešná. Po návrate do rodnej krajiny vypuklo židovské povstanie a Josephus bol odvelený do Galiley, kde mal zhromaždiť čo najväčšiu armádu. Na svojej strane mal veľa židovských miest, no tie s prevažným počtom gréckych obyvateľov sa mu nepodarilo získať. Nakoniec sa opevnil v Jotapate, tú však Rimania dobyli a Josepha zajali. Po tom, ako predpovedal Vespaziánovi, že sa stane cisárom (a predpoveď sa vyplnila krátko po Neronovej samovražde), mu dali slobodu a zostal žiť na rímskom cisárskom dvore.

Aj keď dal svojim deťom pohanské mená (Iustus, Hyrkán, Agrippa), zostal vždy verný svojmu pôvodu a venoval sa písaniu diel, v ktorých obhajoval a vyzdvihoval židovskú vieru a tradície.

Vzťah Židov a Rimanov

Židia sú v porovnaní s Rimanmi veľmi starý národ. V čase, keď bola oblasť Ríma ešte neobývaná, Jeruzalem stál už mnoho rokov aj s pevnosťou Sion. Hoci existujú aj záznamy o skorších panovníkoch, keď sa podľa rímskych mýtov narodil Romulus (podľa legendy zakladateľ Ríma), nad Judeou a Izraelom už dávno vládol kráľ Dávid a jeho syn Šalamún. Kým prvé zmienky o Židoch sú z cca 14.storočia p.n.l., Rimania nie sú spomenutí ani v prameňoch z 5.storočia p.n.l. Domovinou Židov sa stala krajina, ktorá dostala meno podľa egejského kmeňa Filištíncov – Palestína. Tento kmeň bol oddávna nepriateľom Židov, a tak podľa neho rímsky cisár Hadrián nanovo pomenoval krajinu v snahe prerušiť akékoľvek spojenie medzi pôvodnými obyvateľmi a rímskymi kolóniami. Mala však aj skoršie meno Kanaán, podľa rovnomenných semitských kmeňov, ktoré ju taktiež obývali. Podľa povestí sa do nej prisťahoval praotec Abrahám asi v polovici 2.tisícročia p.n.l. S Filištíncami a Kanaáncami viedli Židia dlhé boje. Pri osídľovaní Palestíny sa dostali do konfliktov aj s Chetitmi a Egypťanmi, v 14.storočí vraj padol takmer celý židovský národ do egyptského zajatia, až kým ho neoslobodil Mojžiš. Severnú Palestínu nazývali Židia Izrael, južnú Judea. Keď kráľ Dávid zjednotil tieto dve časti, nastalo obdobie jej rozkvetu, ktoré vyvrcholilo za čias Šalamúna. Obyvatelia boli do tých čias výhradne roľníkmi a obchodníkmi. Šalamún dal za svojej vlády postaviť v Jeruzaleme aj obrovský chrám, ktorý bol neskôr dvakrát prebudovaný. Židia však neprestali bojovať s národmi z okolitých krajín, najmä s Aramejcami a Moabejcami (oblasť Mŕtveho mora). Keď sa našli dokumenty písané klinovým písmom, potvrdili sa správy o vojnách Židov s Asýrčanmi a Babylončanmi. Od začiatku 8.storočia p.n.l. až po koniec 3.storočia pred Kristom bola Palestína neustále obliehaná a dobýjaná vládcami z ostatných krajín, napr. v roku 597 p.n.l. dobyl Jeruzalem babylonský kráľ Nabukadnezar a odviedol obrovské zástupy Židov do zajatia, o 11 rokov neskôr zrušil samostatnosť židovského štátu. Neskôr, v roku 539 p.n.l. dovolil kráľ Kýros Veľký vrátiť sa Židom do vlasti, ale tá

sa dostala pod jeho nadvládu. Okolo roku 333 p.n.l. sa Palestíny zmocnil Alexander Veľký, po ňom pripadla oblasť macendóncovi Seleukovi a vládol v nej až do roku 166 p.n.l., keď úspešné povstanie Makabejcov obnovilo samostatné Judské kráľovstvo.

Tu sa Židia prvý raz dostali do styku s Rimanmi. Bojovali proti spoločnému nepriateľovi a po výhre Rím uznal samostatnosť Židov a senát vyhlásil Judské kráľovstvo za priateľa ríše. Židovský národ sa neskôr prejavil ako veľmi statný v boji, diplomaticky obratný a vojensky zdatný. Nakoniec síce podľahli Asýrčanom a Babylončanom, ale bolo to len preto, že proti 20-násobnej presile nemali šancu zvíťaziť. Aj v najťažších podmienkach si však dokázali vytvoriť priestor na život. Oporou im bolo vedomie spolupatričnosti a presvedčenie, že sú „vyvolený národ". Ako jediný staroveký národ dospeli k monoteistickému náboženstvu, teda k viere v boha Jahveho. S náboženstvom je úzko spojená aj ich kultúra, presnejšie ich biblická kultúra. Obsahuje všetky mýty a legendy, morálne a náboženské predpisy, vidiny mesiášov a aj teologické výklady.

Rimania videli v Židoch spojencov a dobrých vojakov, ale o ich kultúru sa nezaujímali. Nemiešali sa ani do života židovských obcí, ktoré vznikali v rôznych častiach ríše. Tak to bolo asi sto rokov, kým nevznikol spor dvoch bratov súperiacich o trón, ktorý mal rozhodnúť Pompeius. Toho však v Jeruzaleme neuvítali s nadšením, do cesty sa mu postavili židovské oddiely a vstup do chrámu kde mal rozhodnúť si musel prebojovať mečom. To ako Riman nestrpel a napokon chrám vyraboval. Tým sa prímerie medzi Rimanmi a Židmi skončilo.

Herodes, Šalamúnov chrám a 1. židovská vojna

Keď sa Dávidov syn Šalamún stal vládcom, začal robiť v Palestíne mnohé úpravy a zmeny k dobrému. Nahradil svätostánok v Jeruzaleme svojho otca už spomínaným chrámom, ktorý bol následne pomenovaný Šalamúnov. Chrám sa stal hlavným centrom židovského náboženstva a podľa židovského presvedčenia bol a znova bude po príchode Mesiáša príbytkom Boha za zemi. Po vpáde babylonských vojsk a ich kráľa Nabukadnezara v roku 586 pred Kristom bol chrám zničený. Jeho rekonštrukcia sa začala až o 50 rokov neskôr, keď sa obyvatelia dostali z babylonského zajatia. Novostavbu nazvali jednoducho Druhý chrám.

Po čase však bolo treba prebudovať aj túto druhú verziu chrámu, a tak sa začalo s rozsiahlou prestavbou. Bola zmenená celá Chrámová hora (pahorok, na ktorom chrám stál) a stalo sa z nej veľké nádvorie. S touto prestavbou začal Herodes Veľký približne okolo r. 20 pred Kristom. Stavbu neoznačili ako „Tretí chrám“, pretože sa počas rekonštrukcie neprerušil bohoslužobný režim, nazvali ho teda Herodov chrám. Do tohto chrámu každoročne prichádzali desaťtisíce pútnikov, najmä počas Veľkonočných sviatkov. Keď mal Ježiš dvanásť rokov, priviedli ho do chrámu a v tomto období sa zvýšil počet ľudí v meste takmer až na 200 000. Pútnici prebývali v stanoch a v neďalekých dedinách a deň čo deň sa prichádzali modliť pred chrám. Do svätyne mal prístup len veľkňaz počas sviatku Jom Kippur, aby vyslovil modlitbu za všetkých ľudí. Chrám prinášal obrovské príjmy z predaja obetných zvierat a z peniazov utrácaných pútnikmi na tzv. „druhé desiatky“. Navyše, každý žid, nech žil kdekoľvek, bol povinný každoročne odviesť poplatok chrámu vo výške dvojdrachmy alebo polšekela; aj Ježiš a jeho nasledovníci si plnili túto povinnosť. Nakoniec Ježišovo tvrdenie, že zborí chrám a do troch dní ho znovu postaví, využila židovská jeruzalemská rada proti nemu a zaplatil zaň životom.

Okolo roku 6 n.l., keď Rimania prevzali kontrolu nad Júdskom, sa chrám stal sídlom rímskych miestodržiteľov. Jeden z nich, Pontský Pilát

tu odsúdil Ježiša na smrť. Všetci rímsky miestodržitelia schvaľovali korupciu a ich politika bola veľmi necitlivá voči všetkým židom. Tí sa veľmi dobre pamätali na obdobie nezávislosti po vzbure Makabejcov a niektorí prinajmenšom porovnávali vernosť Bohu s úspechom utvorenia nezávislého štátu riadiaceho sa Tórou. Podľa Josepha Flavia bola príčinou 1.židovskej vojny hlavne skutočnosť, že rímsky správca Gessius Florus umožňoval drancovanie miest a za podiel koristi pripúšťal aj zbojníctvo. Ulúpil aj niektoré z chrámových pokladov a pri proteste židov sa snažil udržať kontrolu pomocou armády 1200 vojakov. Nakoniec bol nútený sa stiahnuť, tento konflikt bol však začiatkom ozbrojených bojov medzi Rimanmi a židmi. Židovský odboj mal celkovo 4 fázy:

1. 66 n.l. – Začiatok organizovania odporu, prvé úspechy tej časti národa, ktorá trvala na násilí a nebrala do úvahy umierené hlasy vyžadujúce pokojné riešenie konfliktu. Do krajiny vpadlo 20 000-členné sýrske vojsko a židia boli nútení začať obranu a formovanie armády z Jeruzalema, Júdska a Galiley.
2. 67 n.l. – Obrana židov bola prekonaná a na čelo rímskeho vojska (ktoré sa medzitým rozrástlo o ďalších 40 000 vojakov) sa postavil na Nerov príkaz Vespazián a smeroval s vojakmi do Galiley. Josephus Flavius sa Rimanom vzdal, no iní vodcovia zapojení do konfliktu utiekli do Jeruzalema.
3. 68-69 n.l. – Rímske ťaženie v Palestíne a menšie boje v Jeruzaleme. Keď bola Palestína už pod kontrolou Rimanov, do Jeruzalema utekalo čoraz viac Židov. Následne nastúpil na miesto vojenského veliteľa Vespaziánov syn Titus.
4. 70 n.l. – Dobytie Jeruzalema, rímske vojsko začalo s obliehaním mesta. Titus využil boje medzi židovskými menšinami, zhoršujúce sa podmienky, hladomor, a na severnej strane mesta postavil ochranný val. Po piatich mesiacoch rímske jednotky konečne dobyli opevnené mesto a zrovnali ho so zemou. Zničili aj veľkú časť Herodovho chrámu, z ktorého sa dodnes zachovala len časť západného múru, zvaného Múr

nárekov. Vojsko si odviedlo 700 zajatcov, ktorí boli nútení zúčastniť sa na ponižujúcom pochode Rímom.

Po vojne sa Júdsko definitívne dostalo pod rímsku nadvládu. Židovské kňazstvo bolo pozbavené funkcií a do chrámov prišli rabíni, ktorí mali skúsenosti s uplatňovaním Tóry v každodennom živote. Keďže komunita židokresťanov sa nezúčastňovala na vojne, konflikt prispel k prehlbujúcej sa priepasti medzi judaizmom a práve rodiacim sa kresťanstvom, ktoré bolo naklonené vykladať porážku židov ako Boží trest.

Herodes, ktorý sa okrem prestavby chrámu zaslúžil aj o vybudovanie Masády, bol kráľom Judey od r. 37 pred Kristom a zostal ním až do smrti. Najskôr bol kráľom Ríma, prejavil sa ako veľmi schopný vojvodca a administrátor. Keď sa však stal kráľom Judei, nezískal si sympatie židovských obyvateľov hlavne preto, lebo bol silne ovplyvnený helenizmom. Helenizmus – životný štýl v staroveku rozšírený v Stredomorí, označenie je odvodené od gréckych inštitúcií a civilizácie. Helénske mestá sa samy starali o vlastné záležitosti, mali aj vlastnú mestskú radu (zvolenú/vylosovanú). Neboli však úplne nezávislé, zvyčajne platili isté poplatky vládnucej moci, napríklad Egyptu alebo Rímu. Helénsky životný štýl bol často v rozpore so židovskými zákonmi a zvyklosťami. Herodes je ďalej známy z príbehu v Biblii, podľa ktorého dal vyvraždiť všetkých betlehemských kojencov. Neskôr rozdelil Palestínu medzi svojich troch synov – Archelaa, Filipa a Antipasa. Archelaus bol veľmi krutý, a keď už Židia nemohli znášať jeho tyraniu, obrátili sa na Rím a vyžiadali si miestodržiteľa. Filip, ktorý panoval na území východne od Galiley, bol najmenej ambicióznym zo všetkých troch Herodových synov, čo sa odrážalo aj na spôsobe jeho vládnutia. Ale meno Antipasa, ktorý mal moc nad Galileou a Pereou, spomínajú aj evanjeliá pre spory s Jánom Krstiteľom – Antipasa opantala jeho švagriná Herodias, a tak sa bez váhania rozviedol so svojou prvou ženou, aby si mohol zobrať Herodias. Ján Krstiteľ sa nad týmto činom pohoršuje, pretože Antipas porušil ustanovenie, ktoré zakazuje ženbu

s bratovou manželkou. Ján bol uväznený a jeho hlavu darovali Salome, Herodiadinej dcére.

2.židovská vojna, Hadrián, Masáda

Hoci sa ľudia ukrývali v pevnosti na skalnom kopci es-Sebba už počas prvého útoku Rimanov, jej skutočný význam sa ukázal až v roku 73 n.l. Po 1. židovskej vojne ju navštívil Herodes a rozhodol sa urobiť zopár vylepšení, pretože bol uveličený jej neprístupnosťou pre nepriateľov z okolitej Júdskej púšte. Celý vrch obohnal hradbou z bieleho kameňa, dlhou 1,4 kilometra, vysokou vyše 6 metrov a širokou 4 metre. Hradba mala vyše 30 veží, ktoré boli súčasťou múru. Na severnom konci nádvoria dal postaviť 3-úrovňový palác a aby bol prístup pre votrelcov ešte ťažší, dal ta postaviť aj veľkú zbrojnicu. Zabezpečil veľké zásoby vody a potravín, zelenina sa pestovala na pláni a do skaly dal vykopať dvanásťmetrovú vodnú nádrž.

Keď si koncom 73. roku n.l. rímsky generál Flavius Silvus podmanil celú oblasť, priviedol svoje vojsko aj k Masáde a obkľúčil ju. Postavil deväť táborov, navŕšil násyp z hliny až k hradbám. V tomto bode sa písomné pramene rozchádzajú – Josephus Flavius píše o výzve vodcu Eleazara, aby si vzali život a zavraždili aj svoje rodiny, pretože zhrešili a Boh ich jednoducho opustil. Nakoniec urobili ako hovoril – pozabíjali ženy a deti a muži sa navzájom postrieľali po tom, ako Eleazar ťahal žreby. Na úsvite privítalo Rimanov mŕtvolné ticho. Ležalo pred nimi 960 mŕtvych tiel (aj keď dve ženy a päť detí sa skrylo v podzemnej nádrži a následne vyrozprávali, čo sa vlastne stalo). Archeologické nálezy však zápis Josepha Flavia spochybňujú. Naznačujú, že nie všetci muži zabili svoje rodiny a podpálili súkromný majetok, niektorí dokonca zahynuli v boji s Rimanmi, či sa pokúsili utiecť alebo ukryť. V 50-tych

rokoch devätnásteho storočia sa v okolí Masády konali vykopávky a našli sa pozostatky dvadsiatich piatich ľudí. Nezistilo sa však ako zomreli. Neskôr v sedemdesiatych rokoch sa objavili medzi obhorenými ľudskými kosťami aj bravčové. To však vylučuje fakt, že by telá patrili židom, pretože tí mali zakázané jesť bravčovinu, zrejme teda išlo o pozostatky rímskych vojakov.

Xenofóbia voči Židom

Pojem xenofóbia znamená strach zo všetkého cudzieho (napr. ľudí, miesta, prostredia,...) a väčšinou je ten strach až chorobný. Tiež ju možno vysvetliť ako nenávisť voči cudzincom.

Príchod židov do Európy, takže aj začiatky spoločného žitia s nežidovským obyvateľstvom spadá do prvých storočí nášho letopočtu. V čase tohto spolužitia židovského a nežidovského obyvateľstva, v období druhej diaspóry (Diaspóra je rozptýlenie židov do krajín mimo Izraela.) (1. – 20. storočie), boli obdobia prenasledovania, znášanlivosti, priazne aj relatívne pokojného žitia. Židia boli väčšinou považovaný za občanov druhej triedy, ktorý mali obmedzené práva aj ich vylučovali z verejného života, izolovali ich od ostatných ľudí getami (Geto je oddelená časť mesta slúžiaca na násilné izolovanie zväčša židovského obyvateľstva.)

Počiatky nenávisti voči Židom

Antisemitizmus (Antisemitizmus je nenávisť, nepriateľstvo voči židovskej rase) mal niekoľko hlavných bodov. Za prvé to bol náboženský antisemitizmus, podľa ktorého kladú vinu za ukrižovanie Krista na Židov a sú aj presvedčení o tom, že Židia nenávidia kresťanstvo. Uzavretosť Židov vyvolala u ostatných občanov xenofóbiu a kvôli tomu vzniklo o Židoch veľa mýtov a legiend. Jeden z najznámejších mýtov, ktorý dlho prežíval hovoril o tom, že Židia páchajú rituálne vraždy. Židia tiež vykonávali profesie, ktoré kresťania neschvaľovali a považovali za nechutné. Ďalší podnet antisemitizmu bolo to, že Židia si veľmi dobre počínali v sfére peňažníctva a stali sa tak v tejto sfére veľmi dôležitý. Napriek faktu, že židovské obyvateľstvo je veľmi rôznorodé a tvoria ho bohatí aj chudobní, vzdelaní aj obyčajní ľudia, tak sa v spoločnosti začal vyskytovať mýtus o tom, že všetci Židia sú bohatí. Ich majetok sa začal

stávať veľmi lákavou korisťou pre antisemitistov. Postupom časom sa Židia stávali nezanedbateľnou súčasťou ekonomickej sféry. Medzi Židmi sa v 19. storočí nachádzalo veľa bankárov a tých, ktorý mali normálne slobodné povolania a boli tak vzdelanou a spoločenskou vrstvou, to malo za následok, že vznikla nová vlna antisemitizmu. Obviňovali Židov z toho, že mali významné a rozhodujúce pozície v hospodárstve rôznych štátov a aj z toho, že im ten štát bol celkom ľahostajný. Vytvárala sa aj domnienka, ktorá hovorila o nebezpečenstve vlády Židov. Veľa politických strán podporovali antisemitské hnutia a snažili sa tak lákať voličov. Na takýto nárast protižidovských hnutí reagovali vznikom sionizmu (Sionizmus je politické hnutie, ktoré snažilo o vytvorenie židovského štátu v Izraeli(Palestíne), ich domovine.). Zakladateľ sionizmu bol rakúsky novinár Teodor Herzl. Hovoril, že vytvorenie vlastného štátu je pre Židov jediná možnosť ako sa vyhnúť antisemitizmu.

Nacizmus v Nemecku

Keď nastúpil nacizmus v Nemecku roku 1933, tak možnosti existencie Židov vážne klesli. Nový štátny zákon, ktorý sa zakladal na rasovom princípe, vyhlásil boj proti menejcenným rasám, kde sa Židia nachádzali na prvom mieste. V apríli 1993 sa uskutočnil celonemecký bojkot židovských obchodov, právnikov, lekárom a podobne. V deň bojkotu, 1. apríla 1993, niektorý Židia povedali svojim deťom aby nechodili do školy lebo si mysleli, že ich život môže byť ohrozený. Počas jednej noci vylepili na každý obchod ktorý patril Židom plagáty, na každom rohu boli tabule kde Židov urážali a hovorili, že zavinili nešťastie nemeckého národa. Ale aj tak nebol deň bojkotu zatvorený jediný židovský obchod. Podľa nových noriem, ktoré boli prijaté mohol byť štátnym úradníkom len árijec (Árijec je príslušník árijskej rasy, ktorá bola označovaná ako biela, čistá, ideálna rasa, ktorá je nadradená ostatným menejcenným rasám najmä Židom). Takto stratilo veľa univerzít profesorov židovského pôvodu. Ďalej nasledovalo systematické vyhadzovanie Židov z úradov, verejných alebo súkromných služieb. Dokonca vyhadzovali aj študentov

židovského pôvodu z univerzít. Táto antisemitská politika, ktorá bola aj podložená zákonmi mala za cieľ zbaviť Židov práv a úplne ich vylúčiť zo spoločenského a verejného života. Neprebehlo to však naraz ale postupne lebo museli zohľadniť náhle vyradenie Židov s ekonomickej sféry. Postupne keď už bolo zrejmé, že útoky na židovské firmy nebudú mať negatívne dôsledky na ekonomiku Nemecka sa zintenzívnil proces vylučovania Židov z verejného a spoločenského života a nezákonného odobratia židovského majetku do rúk Árijcov.

Norimberské zákony

V roku 1935 Adolf Hitler uzákonil norimberské zákony, ktoré hovorili o občianstve, nemeckej krvi a cti. Zákony hovorili o tom že nemeckým občanom môže byť len občan s „príbuznou krvou". Židov tak označili ako príslušníkov cudzej rasy, ktorý nikdy nemôžu byť občanmi nemeckého štátu. Židia sa takto stali druhotriednymi občanmi. Postupne židia strácali všetky práva, ako napríklad hlasovacie právo nemohli pracovať v štátnych úradoch či im dokonca zakázali aj návštevu kina alebo divadla. Zákony ďalej zakazovali miešanie árijskej rasy a Židov, takže zakazovali sobáše medzi Židmi a nemeckými občanmi a keby sa náhodou nejaké uzavreli tak by boli neplatné aj keby sa uzavreli v zahraničí. Tiež bol zakázaný aj mimo manželský styk medzi Židmi a Árijcami. Ďalej nemohli vo svojej domácnosti zamestnávať príslušníka nemeckej krvi, ktorý má menej ako 45 rokov. Mali aj zakázané nosiť štátne farby alebo používanie štátnej vlajky. Veľa Židov kvôli tomu postupne opúšťali krajinu, ale veľa ich aj v Nemecku ostalo lebo ho považovali za svoju rodnú vlasť. Museli tým znášať veľa nepríjemností a útrapy. Ťažko sa im zháňali potraviny alebo lieky, ktoré im nechceli predať. Nemohli sa ubytovať v hoteloch a na každom rohu videli nápisy „Židom vstup zakázaný".

Krištáľová noc

Krištáľová noc je označenie pre celonemecký protižidovský pogrom (Pogrom je hromadná násilná akcia proti skupine obyvateľstva, ktoré sa líši na základe náboženstva a rasy. Často sa spája s vyvražďovaním.), ktorý sa uskutočnil v noci z 9. na 10. novembra 1938. Pomenovali to Krištáľová noc, pretože sa vtedy porozbíjalo veľa výkladov na obchodoch. Je to vystupňovanie antisemitských akcií nacistov, ktorého zámienkou bol atentát Herschela Grunspana, mladého žida, na Ernsta von Ratha, úradníka nemeckého veľvyslanectva v Paríži. Ten Žid sa zrejme pokúšal protestovať a poukázať na katastrofálne zaobchádzanie zo židovským obyvateľstvom, vrátane jeho rodiny, ktorý museli vo veľmi

biednych podmienkach žiť niekoľko týždňov na hranici Nemecka s Poľskom. Po jeho čine ho hneď zadržala francúzska polícia a neskôr ho poslala do Nemecka, kde bol za svoj čin odsúdený. Tento neuvážený čin tohto mladého Žida v skutočnosti nebol hlavným dôvodom vypuknutia tohto pogromu. Nemecký nacisti to iba použili ako zámienku na to, aby mohli zdrsniť protižidovské opatrenia a spropagovali to ako židovské sprisahanie proti nemeckému národu. Hovorili, že Židia sa pokúšajú vytvoriť nepriateľstvo medzi európskymi štátmi. Počas pogromu bola vypálená prevažná časť synagóg. Nacisti vyplienili a porozbíjali výklady približne na 10 000 židovských obchodoch. Zavraždili 91 Židov. Približný celkový počet obetí na životoch je 400 vrátane samovrážd a ublížení na zdraví, ktoré mali neskôr za následok smrť. Po Krištáľovej noci odvliekli asi 30 000 Židov do koncentračných táborov (Koncentračný tábor je miesto kde sú zadržiavaný ľudia ktorý sú pre daný štát nepohodlný). Nacisti potom tvrdili, že pogrom nebol nijak organizovaný a Židia sami vyvolali hnev ľudu, čo viedlo k ďalším protižidovským opatreniam. Židom bolo ešte potom nakázané aby uviedli vzhľad ulíc do pôvodného stavu a zaplatili spôsobené škody vo výške asi jednej miliardy mariek, pričom im zabavili poistky, ktoré by mohli za normálnych okolností použiť, a na ktoré mali nárok. Po tomto pogrome prudko stúpol počet Židov, ktorý sa vysťahovali hlavne preto lebo tento nacistický režim ohrozoval ich existenciu.

Holokaust

Keď niekto spomenie holokaust tak väčšina ľudí si hneď vybaví predstavu mučenia miliónov ľudí, ktorý trpia a umierajú v koncentračných táboroch. Holokaust je označenie pre prenasledovanie a hromadné vyvražďovanie náboženských alebo politických skupín počas 2. svetovej vojny, ktoré vykonávalo nacistické Nemecko. Keď máme na mysli vyvražďovanie Židov tak môžeme tiež použiť hebrejský názov šoa. Termín holokaust tiež znamená úplné zničenie. Židia patria medzi najpočetnejšie obete holokaustu, no obeťami holokaustu neboli len oni ale aj Rómovia, niektoré zo slovanských národov alebo aj

homosexuáli. Už spomínaná Krištáľová noc bola len začiatkom tohto nacistického krviprelievania, ktoré sa stále viac stupňovalo a viedlo až k holokaustu.

Masové popravy

Začali sa už počas vojny so Sovietskym zväzom a bol to prvý stupeň Hitlerovho plánu na vyplienenie židovského obyvateľstva v celej Európe. Pri masových popravách sa začali využívať jedovaté plyny. Začiatok vojny proti Sovietskemu zväzu bol niekedy v roku 1941. Konferencia vo Wannsee, na ktorej sa dohodli na organizovanom vyplienení Židov v likvidačných táboroch, sa uskutočnila v roku 1942. Počas tohto obdobia asi jedného roku bolo popravených viac ako pol milióna ľudí.

Getá

Už na začiatku 2. svetovej vojny začali nacisti premiestňovať a registrovať Židov v getách. Obyvatelia v getách mali prísny zákaz opúšťať geto. Nemohli mať pri sebe veľa peňazí a museli vykonávať nútené práce, veľakrát zadarmo alebo za minimálny plat, ktorý často nestačil na obživu. Ak niekto v gete porušil nejaký zo zákazov tak bol potrestaný smrťou. Nacisti naschvál slabo zásobovali getá potravinami a liekmi, aby vyvolali hladomor a potom následnú smrť. V tých stiesnených podmienkach sa veľmi ľahko šírili epidémie, ktorým kvôli nedostatku liekov podľahlo mnoho ľudí. V niektorých getách dokonca štvrtina ľudí zomrelo v dôsledku hladomoru, chorobám a zime. Getá boli neustále strážené. Od marca v roku 1942 sa mnoho get vyprázdnilo lebo obyvatelia boli prevezený do likvidačných táborov (táborov smrti), ktoré sa nachádzali v Chelmne, Treblinke, Belzeci, Sobiboru, Majdaneku a Osvienčime.

Konečné riešenie židovskej otázky

20. januára 1942 sa v meste Wannsee uskutočnila konferencia, na ktorej sa zišli vysoký predstavitelia nacistického Nemecka. Táto konferencia bola prísne tajná a je to prelom v dejinách holokaustu lebo

sa tam riešilo „konečné riešenie židovskej otázky“. Dohodli sa tam a aj tam naplánovali vyvraždenie židovského národa. Avšak oproti doterajšiemu postupu vo vyplieňovaní židov to tentoraz malo prebiehať organizovanejšie a masovejšie.

Vyhladzovacie tábory

Táto konferencia vo Wannsee priniesla nový typ táborov, ktoré mali za úlohu byť ako keby továrňami na vyhladenie menejcenných rás. Najväčším a najznámejším táborom bol v Poľskom meste Osvienčim. Nacisti organizovali z každého štátu v Európe, ktorý okupovali deportácie do týchto likvidačných táborov. Deportovali židovské ale aj rómske obyvateľstvo. Postoje ostatných ľudí na tieto deportácie boli rôzne. Vo veľa prípadoch bol postoj neurčitý, niekde ľahostajný a inde dokonca súhlasný. Boli samozrejme aj takí, ktorí pomohli židovským rodinám sa ukryť pred deportáciou. Pri príchode deportovaných ľudí ich delili na práce neschopných (to boli poväčšine starí ľudia, príliš mladí, chorí,...), tých odviedli do plynných komôr kde ich otrávil jedovatý plyn. Telá potom spaľovali. Ostatní museli vykonávať extrémne ťažké práce pri minimálnom prídele potravy. Táto záťaž ohraničovala dĺžku v tábore na 3-6 mesiacov. Takéto tábory sa stávali aj miestami pre lekárske experimenty a vedecké pokusy. Tieto útrapy, mučenie alebo psychické ponižovanie niektorí väzni nezniesli a radšej zvolili samovraždu. Cez tento nacistický režim priviedli do táborov smrti 18 miliónov ľudí, z ktorých 11 miliónov zahynulo a z tých bolo asi 5,5 milióna ľudí zo židovským pôvodom. O týchto táboroch existujú svedectvá tých ľudí čo prežili ale z nich väčšina prehovorila až po niekoľkých rokoch, pretože neboli schopní spomínať na traumatizujúce spomienky. V týchto táboroch existoval aj odboj a boli aj úspešné pokusy o odpor. Na príklad tajné pašovanie liekov, úteky, pri ktorých z táborov Sobibor a Treblinka podarilo niekoľko stovkám väzňov utiecť. Boli aj taký čo vyhodili do vzduchu krematórium na znak vzbury. Osvienčim sa stal symbolom tragédie židov v likvidačných táboroch, preto lebo tam zahynulo najviac

väzňov a taktiež sa z neho zachovalo najviac dokumentov a spomienok tých čo prežili. 27. januára ho zachránila ruská armáda.

Ako to bolo na Slovensku

Vývoj spolužitia židovskej rasy a kresťanov sa na Slovensku nelíšil o moc od ostatných štátov v Európe. Židia sa tu usadzovali skôr v mestách, ktoré ležali na obchodných cestách a tiež žili v getách, kde boli oddelený od ostatného obyvateľstva. Za Uhorska sa antisemitizmus u Slovákov prejavil kvôli tomu, že Maďari chceli vytvoriť jednonárodný štát. Táto maďarizácia postihla Židov oveľa menej ako Slovákov, lebo Maďari ich považovali skôr za náboženskú menšinu ako za národnostnú menšinu. Tým pádom Židia cítili v monarchii bezpečne a za to sa odplácali tým, že boli verní tomu režimu. Tak vznikli zlé vzťahy medzi židovským obyvateľstvom a nežidovským slovenským obyvateľstvom. Zánik monarchie a vznik Československej republiky malo na pomaďarčených židov najskôr negatívne reakcie ale neskôr keď im nový štát zabezpečil bezpečný vývoj sa postoj židov zmenil. Slovenské politické strany využívali antisemitizmus na získanie nových stúpencov a hovorili pritom o Židoch ako o odvekých nepriateľov Slovenského národa. Napriek tomu sa antisemitizmus na Slovensku dotýkal vzťahov židovského a nežidovského obyvateľstva len okrajovo a neovplyvňoval moc spolužitie medzi nimi. Horšie sa antisemitizmus prejavoval v období slovenskej autonómie kde sme úplne spadali pod moc nacistov. Vtedy bol jeden s centrálnych problémov na Slovensku riešenie židovskej otázky. V marci 1942 bolo na Slovensku všetko pripravené ku konečnému riešení židovskej otázky a začali sa tak deportácie Židov zo Slovenska do likvidačných táborov. Objavili sa tu jak protesty na deportáciu tak aj súhlasy s ňou. Holokaust na Slovensku mal za následok okolo 67 000 židovských obyvateľov a tak narušil vzťahy medzi Židmi a nežidovským obyvateľstvom.

Čo bolo nesprávne?

Pri odoberaní Židom práva, odvážaním ich do koncentračných táborov, umiestnením ich do get,... sa porušovalo veľmi veľa ľudských práv.

Ukážka z knihy „Prečo sa učíme o holokauste? Príručka pre pedagógov stredných škôl (str. 10):

Úryvok z Deklarácie práv človeka a občana:

Článok 1: Ľudia sú od narodenia slobodný a vo svojich právach sú si rovní. Sociálne rozdiely sú oprávnené, iba ak ide o všeobecný osoh.

Článok 2: Cieľom každého politického zoskupenia je zachovať prirodzené a nedotknuteľné ľudské práva. Týmito právami sú sloboda, bezpečnosť a odpor proti útlaku.

Článok 7: Človeka možno obžalovať, zatknúť alebo zajať iba v zákonom stanovených prípadoch a predpísanou formou.

Článok 9: Pretože každý človek je nevinný, kým sa nedokáže jeho vina, v prípadoch, keď je nevyhnutné zatknutie, sa proti zaistenému nesmie tvrdo zakročiť.

Článok 10: Nikoho nemožno stíhať za jeho názory alebo náboženské presvedčenie, kým vonkajšie prejavy jeho názorov nenarušujú zákonný poriadok.

Úryvok z norimberských zákonov z 15. septembra:

Zákon o ríšskom občianstve:

§ 2: Ríšskym občanom je jedine štátny príslušník nemeckej alebo príbuznej krvi, ktorý svojím správaním dokazuje , že je ochotný a schopný verne slúžiť nemeckému národu a ríši.

Zákon o ochrane nemeckej krvi a cti:

§ 1: Manželstvá medzi Židmi a štátnymi príslušníkmi nemeckej alebo druhovo príbuznej krvi sú zakázané. Manželstvá uzavreté v rozpore s týmto zákonom budú vyhlásené za neplatné, a to i vtedy, ak v snahe vyhnúť sa tomuto zákonu sa manželstvo uzavrelo v zahraničí.

§ 4: Židom sa zakazuje vztyčovať ríšske a národné vlajky a používať ríšske farby.

Doplňujúci dekrét k tomuto zákonu zo 14. 11. 1935

§ 4: Žid nemôže byť občanom Ríše. Nemá volebné právo... a nemôžu zastávať verejné funkcie.

Tu vidno ako si niektoré body z norimberských zákonov odporujú s článkami z Deklarácie práv človeka a občana.

Bibliografia

Použitá literatúra

Johnson, P.: Dějiny židovského národa. Praha: Nakladateľstvo Alexandra Tomského, 1996. **ISBN:** 80-85336-31-6

Zamarovský, V.: Dejiny písané Rímom. Bratislava: Perfekt, a.s., 2008. **ISBN:** 978-80-8046-395-3

Bowker, J.: BIBLIA – Ilustrovaný sprievodca Starým a Novým zákonom. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, s.r.o., 2006. **ISBN:** 80-7360-386-1

Winston, R.: Človek. Bratislava: IKAR, 2005. **ISBN:** 80-551-1062-X

Roguľova, J. – Kamenec, I. – Hincova, K. – Sidorov, R. – Slezak, T.: Prečo sa učíme o holokauste? Príručka pedagógov stredných škôl. Zvolen: 2004. **ISBN:** 80-969242-1-4

Internetové odkazy

http://sk.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%A1_str%C3%A1nka

- Titus Flavius Vespazianus, Titus Flavius (syn), Herodes Veľký, Jeruzalemský chrám
- Židia (etnikum), Židia (judaizmus)
- Palestína (územie)
- Šalamún, Dávid (biblická postava), Mojžiš
- Xenofóbia, Krištáľová noc, Sionizmus, Holokaust, Koncentračné tábory, Pogrom, Diaspóra (Židia)

http://people.usd.edu/~clehmann/pir/judaea.htm

http://dromedar.topky.sk/cl/11176/337641/Palestina

http://www.abu.nb.ca/courses/newtestament/hebrews/temple.htm

http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/pogrom1938

http://aryanrebel.files.wordpress.com/2008/03/norimberske-zakony.pdf

http://www.tahaky-referaty.sk/Holokaust/21418/

http://www.dpspke.vssvalzbety.sk/stmat1/rore1.pdf

http://www.cudzieslova.sk/hladanie/ghetto,%20geto

- Materiály zo stránok použité 8.10.2010, 9.10.2010, 12.10.2010.

Záver

V tomto projekte ste sa mohli dozvedieť všetky základné informácie o židoch, judaizme, ich tradíciách, ďalej sme vysvetlili, čo pre nich znamená Tóra a aké v nej majú postavenie. Pokračovali sme rímsko-židovskými vzťahmi, bojmi a pamiatkami, ktoré sa zachovali a sú nejako z historického hľadiska spojené so židmi. Nakoniec sme sa snažili zdôvodniť vznik xenofóbie a celkovo istej formy paranoje skupín etnicky odlišných od židov.

Kým príde resumé, chceli by sme sa ešte poďakovať našim konzultantom za ich trpezlivosť, ochotu, užitočné rady a nápady pri vyberaní podtémy, písaní samotného textu a aj pri konečných úpravách. Veľa práce bolo urobenej na poslednú chvíľu, ale vďaka tolerancii konzultantov sme zadané úlohy úspešne dokončili. Nabudúce si však vyberieme zaujímavejšiu tému.

Vďaka.

RESUMÉ

Hlavnou myšlienkou nášho projektu bolo zistiť, ako to v minulosti bolo so Židmi – národom s takou bohatou históriou, vlastným vierovyznaním a nakoniec aj nespravodlivým osudom. Prečo sa im to muselo stať, má to nejaké dôvody z minulosti, možno už dávne prečiny tohto národa? Alebo sa nespravodlivo zachovali tí, ktorí Židov odsudzovali, odopierali im práva, ktoré sú pre človeka životne dôležité?

Snažili sme sa vytvoriť si predstavu o ľuďoch, ktorí boli nútení najprv vybojovať si vlastné územie aj keď boli nepriateľské kmene často v početnej prevahe, neskôr museli odolávať vpádom Rimanov a následne sa podvoliť a žiť pod ich nadvládou, a nakoniec boli vyhnaní zo svojich domovov a dali sa na útek. Skúmali sme všetko počnúc fyzicko-geografickými informáciami, ich vieru, tradície, postavenie v Biblii (teda Tóre), časť zo židovského umenia a miesta spojené so židmi, a nakoniec ich nezávideniahodný osud – vyhnanie z Palestíny.

Zistili sme, že zvyky spojené s vierovyznaním a ich morálnym presvedčením sú hlboko zasadené v ich mysliach od nepamäti. Dodnes dodržiavajú a ctia si svoje sviatky a obrady. Človek však nemá byť otrokom svojej viery, viera mu má pomáhať a život uľahčovať, správne si ho vysvetliť. Aj Židia sa riadia týmto pravidlom a majú nejaké vylepšenia zákonov, aby to, čo by mali spraviť, nezáležalo len od zákonov. V celej staršej časti Biblie (v Starom zákone) vystupujú židovské postavy a prejavujú sa v rôznom svetle - v dobrom i zlom. Ich Tóra je svätou knihou, akýmsi návodom na život, ich viera je pre nich podstatou bytia. Kvôli opakovanému súpereniu s nepriateľom o ich krajinu alebo majetky bola táto viera (a aj ich súdržnosť) vystavená mnohým skúškam. Nikdy však neprestali veriť, že sú „Bohom vyvoleným národom“.

Kresťania doteraz vyčítajú Židom ukrižovanie Krista v Jeruzaleme. To bol tiež jeden z dôvodov, prečo ich začali nenávidieť. V Európe ich

vyčleňovali zo spoločnosti a odoberali im ich práva. Počas druhej svetovej vojny ich premiestňovali do tvz. Táborov smrti, kde vykonávali masové popravy. Na Slovensku to bolo podobne ako v iných európskych štátoch ktoré boli okupované Nemcami. Xenofóbia voči Židom je tu dodnes a vyzerá to, že len tak ľahko nezmizne.

SUMMARY

The main idea of our project was to find out how Jews lived in the past – they're a nation with such an extensive history, they have their own faith but an unfair destiny. Why was it supposed to happen, are there some reasons from the past, or maybe long misdeeds or offences of this nation? Or did the ones who deplored Jews behave unfair, denied their rights which are vitally important for every human?

We also tried to make a projection of the people, who were forced at first, to fight for their territory, although their enemies often had advantage. Later, they had to resist the Romans and suddenly they got under their control. And after all, they were expelled from their country and had to escape. We examined everything starting with the physical and geographical information, their faith, traditions, position in the Bible, part of Jewish art, places related to Jews, and in the end their unfortunate fate - expulsion from Palestine.

We found out that the traditions connected with religion and their moral convictions are deeply embedded in their minds. They are still respecting and honouring their uses and ceremonies. But human shouldn't be a slave of his faith, faith should help him and make his life easier. Jews are following these rules and they have got some enhancements that simplify all the things, they should do, so it's not that hard for them. In the older part of the Bible are appearing some jewish figures, who are reflecting their selves in different ways, in good, but also in bad ones. Their Torah is a holy book, some "recipe" or instruction how to live, their faith is the meaning of their lives. Because of the continuing fights with their enemies, this faith underwent many

exams. But they have never stopped believing, that their nation is chosen by the God himself.

Christians still blame the Jews for the crucification of Jesus Christ in Jerusalem. That's one of the many reasons, why Christians started to hate them. Jews had separated from the society and Europeans took away their rights. During the second world war, they had moved them to camps called „Camps of Death“, where they've done mass executions. The situation in Slovakia was the same as in the others European states, which were occupied by the Germans. Xenophobia against the Jews is remaining till nowadays and it seems that it'll never disappear.

RESÜMEE

Die Hauptidee unseres Projektes war festzustellen, wie es in der Vergangenheit war mit den Juden - Nation mit einer reichen Geschichte, seine eigenen Überzeugungen und endlich ungerechtes Schicksal. Warum musstet es den Juden vorgekommen ist? Hat es einige Gründe in der Vergangenheit, vielleicht sind ehemalige Straftaten dieser Nation? Oder haben ungerecht diejenige benommen, welcher Juden verurteilt haben, haben sie Rechte ihnen verweigern, welche sind für Mensch lebenswichtig?

Wir haben sich bemüht einige Vorstellung von den Leuten zu bilden, welche zuerst gezwungen wurden eigene Gebiet zu kämpfen trotzdem waren feindlichen Stämme oft in der zahlreiche Vorherrschaft, mussten dem Einfall der Römern zu widerstehen.

Danach mussten sie unter der Herrschaft der Römer leben, endlich waren sie vertreiben von zu Hause auf und floh. Wir haben alles geforscht am Anfang Physik-Geografik Informationen, ihre Glaube Traditionen, die Position in Bibel, den Teil der jüdische, Kunst und Plätze mit Juden verbindet und Schließlich ihre ungerechte Schicksal – die Vertreibung aus Palästina.

Wir haben festgestellt, dass die Bräuche mit Glaube und mit moralischen Überzeugung verbind sind Inder Tiefe eingesetzt in ihrem Geist schon ewig. Bis heute halten ihren Festtagen und Riten. Ihre Thora ist das heilige Buch, Art des Unterrichts, Glaube ist für sie Natur von werden.

Die Neige können sie in der Artikel finden.